

ВІДГУК
офіційного опонента кандидата
юридичних наук, доцента
Перелигіної Раїси Володимирівни
на дисертацію Коротюк Михайла Геннадійовича на тему:
«Кримінально-правова охорона адвокатської діяльності в Україні»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дослідження, здійсненого М.Г. Коротюк, не викликає сумнівів, адже інститут адвокатури у будь-якому демократичному суспільстві покликаний відігравати важливу роль у забезпеченні панування принципів законності та верховенства права. Важливість цього підтверджує конституційний припис ст. 131-2 Конституції України, відповідно до якого для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. При цьому, виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення, за винятком окремих випадків. Адвокатура відіграє роль недержавного самоврядного інституту, який піклується про забезпечення захисту професійних прав адвокатів, дотримання гарантій та належного здійснення адвокатської діяльності, забезпечення високого професійного рівня адвокатів та вирішення питань їх дисциплінарної відповідальності. Адвокатська діяльність є неможливою без належних гарантій адвокатської незалежності. Поряд з тим, справжньою запорукою дотримання гарантій адвокатської діяльності виступатиме не лише їх закріплення у декларативному порядку, а дієве забезпечення дотримання, в тому числі шляхом застосування до винних осіб заходів юридичної відповідальності, визначених законом.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на усталених та апробованих положеннях правової науки. Отримані автором наукові результати та висновки дисертації характеризуються високим рівнем обґрунтованості і достовірності, що забезпечено використанням загальновідомих сучасних методів наукових досліджень.

У процесі дослідження використано такі методи: *системного аналізу* – для встановлення особливостей правового статусу адвоката, ознак адвокатської діяльності, а також криміноутворювальних ознак посягань на адвокатську діяльність і компонентів адвокатської діяльності як об'єкта кримінально-правової охорони (розділи 1, 2, 3); *формально-логічний* – для аналізу й тлумачення кримінально-правових норм та інших норм законодавства, а також змісту основних понять (розділ 2); *аналогії* – для розроблення пропозицій щодо кваліфікації окремих кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність (розділ 3); *системно-структурний* – для розгляду адвоката як спеціального суб'єкта кримінальних правопорушень, ознак складів кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність, що можуть бути визначені не лише за кримінально-правовими нормами, а й за положеннями спеціального регулятивного законодавства (розділ 2); *моделювання та соціологічні* (розробка проєкту редакції нових кримінально-правових норм, анкетування, вивчення матеріалів судової практики тощо) – для надання правової оцінки ефективності чинних кримінально-правових положень та формулювання пропозицій щодо їх удосконалення (розділ 2).

Всі питання, які розглядаються в дисертації, розкрито на досить високому методологічному рівні. Структура і кількість опрацьованих вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з окресленої проблематики свідчить про глибину проведеного дослідження, дисертантка посилається на класичні та сучасні праці відомих фахівців та пропонує власне бачення відповідних правових явищ. Про високий рівень обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації свідчить їх апробація на конференціях.

Емпіричну базу дослідження становлять результати узагальнення 11 вироків, винесених у період 2018–2022 рр. за ст. 374, 397, 398, 399 КК України; результати опитування 71 судді місцевих та апеляційних судів різних областей України (м. Київ, Волинська, Івано-Франківська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька області), 849 прокурорів, які здійснюють процесуальне керівництво або підтримують публічне обвинувачення

в суді (в опитуванні взяли участь прокурори м. Києва, Запорізької, Сумської, Хмельницької, Волинської, Івано-Франківської, Чернівецької, Тернопільської, Донецької, Житомирської, Миколаївської та Львівської областей), 30 співробітників Національного антикорупційного бюро України, 10 співробітників Державного бюро розслідувань, які розслідують злочини у сфері правоохоронної діяльності та проти правосуддя, 78 адвокатів-практиків (м. Київ, Кіровоградська, Тернопільська, Полтавська області); результати аналізу статистики Національної поліції України щодо зареєстрованої кількості злочинів, передбачених ст. 374, 397, 398, 399, 400 КК України за період 2001–2012 рр.; результати аналізу звітів Національної асоціації адвокатів України про порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності за період 2013–2023 рр.

Зміст дисертаційної роботи відповідає поставленій меті та відображає логіку дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені в роботі, достатньо обґрунтовані і підкріплені результатами аналізу значної кількості наукових джерел та інформації щодо правозастосування.

У розділі 1 «Кримінально-правова охорона адвокатської діяльності: правові та теоретико-методологічні засади дослідження» визначено, що кримінально-правова охорона адвокатської діяльності представлена кримінально-правовими нормами з бланкетними диспозиціями, тлумачення яких потребує звернення до законодавства, що здійснює правове регулювання адвокатської діяльності. Для найбільш повного розкриття змісту поняття «адвокатська діяльність» його розглянуто в таких аспектах: а) як різновид правничої допомоги; б) як правовідносини; в) як охоронювана законом соціальна цінність.

Обґрунтовано, що адвокатська діяльність як охоронювана законом соціальна цінність може бути охарактеризована, враховуючи такі її складові (компоненти), як: а) суб'єкти (учасники правовідносин, що виникають під час здійснення адвокатської діяльності, передусім, це адвокат і клієнт), які взаємодіють між собою; б) права та інтереси суб'єктів адвокатської діяльності, що пов'язані з реалізацією прав і обов'язків цих суб'єктів у межах цієї групи

правовідносин (з урахуванням статусу правомочного та правозобов'язаного суб'єкта, визначених вище); враховуючи зміст адвокатської діяльності й виконання нею функції забезпечення належного порядку здійснення правосуддя, доцільним є визначення також у цьому компоненті інтересу держави; в) соціальні зв'язки, які виникають з приводу належного порядку здійснення адвокатської діяльності, здійснення правосуддя й забезпечення захисту прав клієнта, недопущення їх порушення та відновлення в разі порушення, а також можливості повноцінної реалізації правомочностей адвоката; г) матеріалізовані і нематеріалізовані блага, до яких можна зарахувати якісну професійну правничу допомогу; майнові і немайнові інтереси адвоката та клієнта.

Визначено, що до компонентів об'єкта кримінально-правової охорони адвокатської діяльності належать такі соціальні цінності: 1) потерпілі (до яких можуть бути зараховані: адвокат; клієнт адвоката; інші фізичні або юридичні особи, які звернулися до адвоката; помічник адвоката; стажист адвоката; інша особа, яка перебуває в трудових відносинах з адвокатом; адвокатське бюро; адвокатське об'єднання; особа, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю; держава; а також інші особи, прав та інтересів яких може стосуватися здійснення адвокатської діяльності); 2) права, свободи та інтереси адвоката; інших фізичних або юридичних осіб; працівників адвоката; адвокатського бюро; адвокатського об'єднання; особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю; держави; а також інших осіб, прав та інтересів яких може стосуватися здійснення адвокатської діяльності; 3) соціальні зв'язки, що виникають між адвокатом та фізичними і юридичними особами, та/або державою і засновуються на встановленому законодавством (належному) порядку здійснення адвокатської діяльності, реалізації професійних прав та обов'язків адвоката, здійснення правосуддя і забезпечення захисту прав заінтересованих осіб, недопущення їх порушення і відновлення в разі порушення, а також можливості повноцінної реалізації правомочностей адвоката, у межах яких задовольняються майнові та немайнові інтереси учасників правовідносин адвокатської діяльності, суспільні та державні інтереси; 4) нематеріалізовані і матеріалізовані блага, до яких належать якісна професійна правнича допомога; майнові і немайнові інтереси

адвоката й клієнта тощо. Механізм заподіяння шкоди розкривається через вплив на адвоката, адвокатське бюро чи адвокатське об'єднання, на клієнта або особу, яка має право звернутися до адвоката, на керівництво адвоката та на інших осіб.

Зроблено висновок, що кримінально-правові норми не охоплюють усіх різновидів суспільно небезпечної поведінки, яка спричиняє негативні зміни в правах, свободах, інтересах суб'єктів адвокатської діяльності та інших осіб.

У розділі 2 «Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень, що посягають на адвокатську діяльність» зазначено, що передбачення складів більшості кримінальних правопорушень, що визначають відповідальність за посягання на адвокатську діяльність, у межах розділу XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя» вказує на те, що правовідносини, які складаються у зв'язку зі здійсненням адвокатської діяльності, є тотожними й однорідними з тими, що складаються при функціонуванні органів правосуддя. Винятком є лише ч. 2 ст. 358 Кримінального кодексу України, де передбачено різновиди суспільно небезпечного посягання щодо підроблення офіційних документів, які можуть бути вчинені адвокатом як спеціальним суб'єктом (а отже, порушують належний порядок здійснення адвокатської діяльності). Родовим об'єктом кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність, є належний порядок здійснення правосуддя, а також щодо діянь, передбачених у ст. 358, – авторитет і належний порядок діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших компетентних органів і осіб.

Визначено безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність:

– ст. 374: *основний безпосередній об'єкт*: належний порядок надання правничої допомоги і забезпечення реалізації права на захист; *додатковий безпосередній об'єкт*: належний порядок здійснення адвокатської діяльності;

– ст. 380: *основний безпосередній об'єкт*: належний порядок здійснення правоохоронними органами, судовими органами діяльності і виконання службових обов'язків щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; *додаткові безпосередні об'єкти*: життя, здоров'я та

безпека осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; належний порядок здійснення адвокатської діяльності;

– ст. 397: *основні безпосередні об'єкти*: належний порядок здійснення адвокатської діяльності (чи діяльності представника); інформація (відомості), що становлять предмет адвокатської таємниці; *додатковий безпосередній об'єкт*: належний порядок надання правничої допомоги і забезпечення реалізації права на захист;

– ст. 398: *основні безпосередні об'єкти*: життя, здоров'я адвоката (представника); життя, здоров'я близьких родичів адвоката (представника); майно адвоката (представника); майно близьких родичів адвоката (представника); *додатковий безпосередній об'єкт*: належний порядок здійснення адвокатської діяльності (чи діяльності представника);

– ст. 399: *основні безпосередні об'єкти*: майно адвоката (представника); майно близьких родичів адвоката (представника); *додатковий безпосередній об'єкт*: належний порядок здійснення адвокатської діяльності (чи діяльності представника);

– ст. 400: *основний безпосередній об'єкт*: життя захисника (представника); *додатковий безпосередній об'єкт*: належний порядок здійснення адвокатської діяльності (чи діяльності представника);

– ст. 400-1: *основний безпосередній об'єкт*: належний порядок надання правничої допомоги і реалізації права на правничу допомогу; належний порядок здійснення адвокатської діяльності; *додатковий безпосередній об'єкт*: належний порядок здійснення судочинства;

– ч. 2 ст. 358 (адвокат визначений як спеціальний суб'єкт): *основний безпосередній об'єкт*: належний порядок складання, видачі і обігу офіційних документів; *додатковий безпосередній об'єкт*: належний порядок здійснення адвокатської діяльності.

Зроблено висновок, що всі кримінальні правопорушення, які посягають на адвокатську діяльність, є поліоб'єктними, оскільки внаслідок їх вчинення завдається шкода (або створюється загроза її заподіяння) різним соціальним цінностям. При цьому адвокатська діяльність як охоронювана кримінальним

законом соціальна цінність виступає як основний безпосередній об'єкт (ст. 397, 400-1) і як додатковий безпосередній об'єкт (ст. 358, 374, 380, 398, 399, 400).

З метою приведення термінології у відповідність до Кримінального процесуального кодексу України й забезпечення єдиного тлумачення правових положень доцільним було б використовувати в кримінально-правових нормах термінологічний зворот «близькі родичі та члени сім'ї».

Розглянуто особливості кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність і пов'язані із завданням шкоди або створенням загрози її завдання (крім адвокатської діяльності) фізичній недоторканності, здоров'ю, життю і майну адвоката чи інших осіб (ст. 398, 399, 400 Кримінального кодексу України). Характерною особливістю всіх посягань, визначених у ст. 398, 399, 400 Кримінального кодексу України, є те, що вони вчиняються у зв'язку зі здійсненням адвокатської діяльності, на що вказано законодавцем безпосередньо у кримінально-правових нормах шляхом зазначення «у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги».

Аргументовано позицію щодо недоречності передбачення кваліфікуючої ознаки «за попередньою змовою групою осіб» у ч. 2 ст. 400-1 Кримінального кодексу України й доцільності додавання її до ст. 397, 398, 399, 400 Кримінального кодексу України.

Для визначення поняття «тяжкі наслідки» для ст. 374 зроблено висновок про доцільність взяття за основу розміру значення «тяжкі наслідки», визначеного для службових кримінальних правопорушень (примітка до ст. 364). Відповідно, запропоновано доповнити примітку до ст. 364 також вказівкою на ст. 374 Кримінального кодексу України.

Досліджено такі поняття, як «продовжуване кримінальне правопорушення», «повторність та сукупність щодо кримінальних правопорушень, що посягають на адвокатську діяльність».

У розділі 3 «Вдосконалення кримінально-правової охорони адвокатської діяльності: теорія, практика, підстави та перспективи» визначено, що зіставлення ознак адміністративних правопорушень, визначених у ст. 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, з ознаками

досліджуваних нами кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність, свідчить про таке:

– єдиний випадок передбачення адміністративної відповідальності за посягання на адвокатську діяльність свідчить про недостатнє приділення уваги законодавця до врегулювання правовідносин, які виникають у зв'язку з її здійсненням;

– більшості посягань на адвокатську діяльність властива суспільна небезпека, у зв'язку із чим законодавець передбачив за такі посягання лише кримінальну відповідальність;

– враховуючи той факт, що більшість діянь, визначених у кримінально-правових і адміністративно-правових нормах, не збігаються за своїми ознаками, не виключено можливість притягнення винного одночасно до адміністративної й кримінальної відповідальності;

– ознаки адміністративних правопорушень, визначених у ст. 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, частково збігаються з ознаками кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність, передбачених у ст. 397 Кримінального кодексу України. Однак, кримінально-правова норма є більшою за змістом і визначає широке коло посягань, які можна виразити поняттям «перешкоджання».

Обґрунтовано доцільність додавання до визначення поняття «перешкоджання адвокатській діяльності» у примітці до ст. 397 формулювання такого змісту: «систематична (три і більше разів) неправомірна відмова адвокату в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь на адвокатський запит».

Висловлено пропозицію щодо необхідності доповнення переліку відомостей, що входять до предмета адвокатської таємниці, такими різновидами відомостей, як: *проекти документів адвоката, копії документів, особисте листування адвоката, що зберігається в паперовому та/або електронному вигляді, у тому числі в комп'ютері, телефоні адвоката чи будь-яких інших електронних носіях інформації*. Зроблено акцент на необхідності уточнення кримінально-правової заборони щодо незаконного доступу до особистого

комп'ютера чи телефона адвоката, що може мати наслідком порушення адвокатської таємниці щодо великої кількості клієнтів адвоката.

Встановлено, що незаконне використання відомостей, які становлять предмет адвокатської таємниці, може виявлятися в здійсненні будь-яких дій, пов'язаних із здобуттям корисних властивостей інформації з обмеженим доступом, що може бути вчинено як суб'єктом, допущеним до адвокатської таємниці, так і третьою особою (наприклад, інформація про правову позицію адвоката у справі, яка ще не була оголошена в суді, може бути використана проти клієнта адвоката; або передання адвокатом інформації іншій стороні по справі тощо).

Аргументовано необхідність і доцільність доповнення Кримінального кодексу України ст. 397-1 «Порушення адвокатської таємниці», в якій передбачити конкретні різновиди суспільно небезпечних посягань, які порушують адвокатську таємницю. При цьому вважаємо за доцільне включити до цієї норми й такі доволі поширені на практиці види порушень, як виклик адвоката на допит як свідка з приводу відомостей, які становлять адвокатську таємницю, незаконне проведення обшуку, виїмки, тимчасового доступу до речей і документів адвоката, які містять адвокатську таємницю.

Проаналізовано норми проекту Кримінального кодексу України, який розробляє робоча група з розвитку кримінального права, створена відповідно до Указу Президента України № 584/2019 від 07 серпня 2019 р., які забезпечують кримінально-правову охорону адвокатської діяльності. Висловлено критичні зауваження щодо недоцільності криміналізації неодноразових неявок захисника, прокурора та присяжного в судові засідання за кримінальним провадженням, оскільки для боротьби з вказаними діями потрібно застосовувати насамперед процесуальні та дисциплінарні механізми.

Підтримано законодавчу ініціативу Національної асоціації адвокатів України щодо введення до диспозиції ст. 374 КПК України додаткового суб'єкта – «військовослужбовця» та посилення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 374, 397, 398, 399 КК України в умовах воєнного або надзвичайного стану.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагоме значення для вдосконалення положень науки кримінального права, а також правозастосування.

У результаті проведеного дослідження авторка досягнула визначеної мети й виконала поставлені завдання. Причому сформульовані висновки та пропозиції є досить аргументованими та можуть бути застосовані на практиці. Усе вказане вище забезпечило обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та дев'яти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки, з яких основний текст – 178 сторінок, список використаних джерел – 18 сторінок, додатки – 22 сторінки.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням кримінально-правової охорони адвокатської діяльності, у якому на підставі аналізу теоретичних і практичних проблем, що виникають у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності осіб, які вчинюють посягання на здійснення адвокатської діяльності, запропоновано та аргументовано низку нових понять і положень, які мають істотне значення для поліпшення стану кримінально-правової охорони адвокатської діяльності на законодавчому й правозастосовному рівнях. За результатами проведеного дослідження на захист винесено такі положення:

уперше:

– встановлено межі та компоненти кримінально-правової охорони адвокатської діяльності, а саме: 1) межі кримінально-правової охорони адвокатської діяльності визначені лише тими конкретними різновидами суспільно небезпечної поведінки людини, передбаченої кримінальним законом, що спричиняє виникнення негативних змін у компонентах об'єкта кримінально-правової охорони (потерпілих, правах, свободах та інтересах суб'єктів

адвокатської діяльності, держави та ін., соціальних зв'язках, нематеріалізованих і матеріалізованих благах); 2) до компонентів кримінально-правової охорони адвокатської діяльності належать: а) потерпілі (адвокат; клієнт адвоката; інші фізичні або юридичні особи, які звернулися до адвоката; помічник адвоката; стажист адвоката; інша особа, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом; адвокатське бюро; адвокатське об'єднання; особа, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю; держава; а також інші особи, прав та інтересів яких може стосуватися здійснення адвокатської діяльності); б) права, свободи та інтереси адвоката; інших фізичних або юридичних осіб; працівників адвоката; адвокатського бюро; адвокатського об'єднання; особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю; держави; а також інших осіб, прав та інтересів яких може стосуватися здійснення адвокатської діяльності; в) соціальні зв'язки, що виникають між адвокатом та фізичними і юридичними особами, та/або державою, у межах яких задовольняються майнові та немайнові інтереси учасників правовідносин адвокатської діяльності, суспільні та державні інтереси; г) нематеріалізовані і матеріалізовані блага, до яких належать якісна професійна правнича допомога; майнові і немайнові інтереси адвоката й клієнта тощо;

– з'ясовано особливості механізму заподіяння шкоди кожному з компонентів адвокатської діяльності як об'єкта кримінально-правової охорони в разі вчинення суспільно небезпечних посягань на адвокатську діяльність, а саме шляхом впливу на адвоката, суб'єктів адвокатської діяльності та учасників відповідних груп правовідносин, що виникають у зв'язку зі здійсненням адвокатської діяльності чи зверненням до адвоката, а також інших осіб, на права, свободи та інтереси згаданих осіб; впливу на соціальні зв'язки; впливу на матеріалізовані і нематеріалізовані блага;

– встановлено коло діянь, що негативно впливають на діяльність адвокатів як об'єкт кримінально-правової охорони та спричиняють у них негативні зміни, зокрема, зміну або розрив соціальних зв'язків у межах правовідносин, що виникають між адвокатом і фізичними/юридичними особами та/або державою, у межах яких задовольняються майнові та немайнові інтереси учасників

правовідносин адвокатської діяльності, суспільні й державні інтереси, а в деяких випадках – також інших правовідносин;

– запропоновано до адвокатської таємниці віднести відомості (інформацію), що містяться в проєктах документів адвоката, копії документів, особисте листування адвоката, що зберігається в паперовому та/або електронному вигляді, у тому числі в його комп'ютері, телефоні чи на будь-яких інших електронних носіях інформації;

– доведено суспільну небезпечність і доцільність криміналізації суспільно небезпечної поведінки щодо порушення адвокатської таємниці в межах окремої статті Кримінального кодексу України та розроблено її законодавчу модель;

удосконалено:

– тлумачення понять «право на захист», «адвокат», «адвокатська діяльність», «правнича допомога» під час їх використання в процесі кваліфікації суспільно небезпечних посягань на адвокатську діяльність;

– зміст поняття адвокатської таємниці як професійної таємниці адвоката, що заснована на загальному понятті таємниці й охоплює таке: 1) змістовий компонент: а) адвокатська таємниця включає інформацію, яка є цінною тому, що використовується для здійснення адвокатської діяльності на користь особи; б) відомості надаються особою адвокату чи стають відомими іншому правомочному суб'єкту тому, що особа, яка надає ці відомості, бажає й потребує отримати правничу допомогу, а саме допомогу адвоката; в) до предмета адвокатської таємниці входять відомості, які надаються як клієнтом (чи особою, яка звернулася по допомогу) адвокату, так і адвокатом клієнту чи особі, яка звернулася по допомогу; точний (вичерпний) перелік цих відомостей не визначено; г) сукупність ознак адвокатської таємниці є правовою підставою для її виникнення (що зумовлено, передусім, зверненням до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання); г) ознаки адвокатської таємниці визначає правовий статус адвоката (лише звернення до особи, яка має статус адвоката, або до адвокатського бюро, об'єднання (що створено адвокатом) зумовлює виникнення ознак адвокатської таємниці); 2) режимний компонент: а) особливий правовий статус відомостей, які входять до предмета адвокатської таємниці;

б) визначене коло правомочних суб'єктів, тобто осіб, які мають право доступу до таємниці й мають право використовувати відомості, які є предметом адвокатської таємниці; в) особливий порядок зберігання та використання інформації, яка становить предмет адвокатської таємниці. Особливістю цього різновиду таємниці є те, що адвокат має право використовувати надані йому відомості для забезпечення (захисту, представництва, надання іншої правничої допомоги) інтересів особи, яка до нього звернулася, але не може поширювати їх і надавати доступ до відомостей будь-яким третім особам (без згоди клієнта);

– положення, що доводять необхідність і соціальну зумовленість кримінально-правових положень, що передбачають кримінальну відповідальність за посягання на адвокатську діяльність, а також їх відповідність підставам та принципам криміналізації;

– підходи до кваліфікації суспільно небезпечних посягань на адвокатську діяльність, у тому числі спеціальним суб'єктом яких адвокат;

– практичні рекомендації щодо кваліфікації конкретних злочинних діянь, які посягають на адвокатську діяльність;

дістали подальшого розвитку:

– наукові погляди щодо розуміння об'єкта кримінального правопорушення як охоронюваної законом соціальної цінності;

– положення щодо особливостей функціонування механізму кримінально-правового регулювання як частини загального механізму правового регулювання;

– наукова концепція щодо складу правомірної поведінки й регулятивної дії кримінально-правових норм тощо.

Отже, роботі притаманна наукова новизна, порушено низку невисвітлених або недостатньо висвітлених національною юридичною наукою проблем, розв'язання яких дозволить збільшити ефективність правового регулювання захисту адвокатської діяльності.

Дисертація виконана українською мовою. Стиль викладення матеріалу – науковий. Порушень академічної доброчесності опонентом не виявлено.

Дисертаційна робота характеризується результатами, які в сукупності

вирішують важливу наукову проблему, а також забезпечують розв'язання практичних питань. Викладені в ньому наукові положення є основою для подальших досліджень, вдосконалення правозастосування, юридичної освіти.

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувача.

Основні результати дослідження викладені в дев'яти наукових публікаціях, з яких п'ять – у наукових фахових виданнях України (категорія Б), чотири – матеріали конференцій.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Аналіз змісту дисертації вказує на дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності. У роботі є посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей, дотримано вимоги законодавства про авторське право і суміжні права, надано достовірну інформацію про методики результати дослідження, джерела використаної інформації. Таким чином, у рецензованій роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дисертантом дослідження.

За результатами розгляду роботи потрібно також звернути увагу дисертантки на такі **дискусійні положення:**

1) Автор здійснює комплексну характеристику адвокатської діяльності, визначаючи *«компоненти кримінально-правової охорони адвокатської діяльності»*, до яких належать: 1) потерпілі; 2) права, свободи та інтереси адвоката; інших фізичних або юридичних осіб; працівників адвоката; адвокатського бюро; адвокатського об'єднання; особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю; держави; а також інших осіб, прав та інтересів яких може стосуватися здійснення адвокатської діяльності; 3) соціальні зв'язки, що виникають між адвокатом і фізичними/ юридичними особами та/або державою, у межах яких задовольняються майнові та немайнові інтереси учасників правовідносин адвокатської діяльності, суспільні й державні інтереси; 4) нематеріалізовані і матеріалізовані блага, до яких належать якісна професійна правнича допомога; майнові і немайнові інтереси адвоката й клієнта

тощо (с. 4, 21, 68). У цьому контексті зазначені «компоненти об'єкта кримінально-правової охорони адвокатської діяльності» розглядаються як соціальні цінності. Разом з тим на с. 29, мова йде про «компоненти, які законодавець визначає як напрями здійснення адвокатської діяльності», тоді як соціальні цінності дисертант тлумачить як «ознаки адвокатської діяльності, визначені нами в підрозділі 1.1.» (с. 49). За таких обставин можна дійти висновку про ототожнення кримінально-правової охорони та сукупності соціальних цінностей. Дослідження співвідношення цих правових явищ сприяло б вдосконаленню дисертаційного дослідження.

2) Досліджуючи соціальну зумовленість криміналізації посягань на адвокатську діяльність, автор лише побіжно посилається на «загальні підстави криміналізації» (с. 38) та базові підстави «упровадження кримінально-правових заборон, до яких можна зарахувати суспільну небезпеку, необхідність впливу кримінально-правовими засобами [5, с. 118], соціальну важливість адвокатської діяльності тощо» (с. 39). Хотілось би почути позицію автора стосовно інших факторів криміналізації посягань на адвокатську діяльність, сформульовану конкретніше.

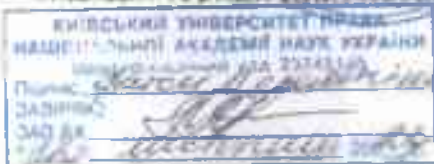
3) Як зазначено вище, дисертантом акцентовано увагу на необхідності уточнення кримінально-правової заборони щодо незаконного доступу до особистого комп'ютера чи телефона адвоката, що може мати наслідком порушення адвокатської таємниці щодо великої кількості клієнтів адвоката (с.4, 176). При цьому автор обмежується пропозицією внести зміни до ч. 1 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру», доповнивши перелік інформації, що становить адвокатську таємницю «такими різновидами відомостей, як проекти документів адвоката, копії документів, особисте листування адвоката, що зберігається в паперовому та/або електронному вигляді, у тому числі в комп'ютері, телефоні адвоката чи будь-яких інших електронних носіях інформації». Отже, в огляду залишається невідомим, у який спосіб саме кримінально-правова заборона щодо незаконного доступу до особистого комп'ютера чи телефона адвоката має бути уточнена.

Однак зазначені зауваження мають дискусійний характер, відображають

власну наукову позицію опонента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації, проте зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку праці дисертанта.

Дисертація Коротюка Михайла Геннадійовича на тему: «Кримінально-правова охорона адвокатської діяльності в Україні» є самостійною, комплексною, завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що полягає у визначенні сутності та особливостей правового регулювання захисту адвокатської діяльності в Україні. Представлена робота характеризується необхідними для такого дослідження компонентами, а саме містить критичний аналіз позицій попередніх дослідників щодо проблем захисту адвокатської діяльності, ґрунтується на поєднанні різних методів пізнання, звернення до досягнень різних галузей права. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями від 03 травня 2024 року № 507), наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями від 03 травня 2024 року № 507). Автор дисертації Коротюк Михайло Геннадійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент
доцент кафедри кримінального права та процесу
Київського університету права НАН України
кандидат юридичних наук, доцент

Раїса ПЕРЕЛИГІНА